

บทที่ 3

ประวัติจังหวัดอุตรธานี

จังหวัดอุตรธานี (บริเวณอำเภอเมืองอุตรธานี) เดิมเรียกบ้านหมากแข้ง ที่เรียกเช่นนี้ เพราะมีดินหมากแข้ง (มะเขือวง) ใหญ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 40 เซนติเมตร ตั้งอยู่ หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่ขึ้นกับแขวงเมืองหนองคาย มีบ้านเรือนไม่เกิน 200 หลังคาเรือน (ร.ศ .109) เป็นหมู่บ้านที่อยู่ที่ราบชายเนิน ด้านทิศตะวันตกเป็นทุ่งนาใหญ่ติดต่อกับทุ่งหนองหวาย ตั้ง อยู่ด้านทางร่วมที่มาจากเมือง ไกล่เคียง ทูรกันคารต้องอาศัยเสบียงอาหารจากเมืองหนองคาย และเมืองสกลนคร

ต่อมาไทยเกิดกรณีพิพาทกับฝรั่งเศสขึ้นและได้ทำสัญญาสงบศึกใน ร.ศ.112 (พ.ศ. 2436) โดยมีข้อกำหนดในสัญญา ห้ามไม่ให้ตั้งกองกำลังทหารในรัศมี 25 กิโลเมตรนับจาก เส้นเขตแดนคือลำน้ำโขงจากสัญญาดังกล่าว พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้า หลวงใหญ่มณฑลลาวพวนจำต้องย้ายที่บัญชาการมณฑลลาวพวนที่ตั้งที่เมืองหนองคายมาตั้ง ที่บ้านหมากแข้ง โดยตั้งที่ทำการมณฑลและสถานที่ราชการต่างๆ อยู่ใกล้บริเวณหนองน้ำ ใหญ่ชื่อว่า หนองนาเกลือ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นหนองประจักษ์)

ในปี พ.ศ. 2443 ได้เปลี่ยนชื่อมณฑลลาวพวนเป็นมณฑลอุดร ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระ บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยแบ่งออกเป็น 5 บริเวณคือ

1. บริเวณหมากแข้ง มี 7 เมือง
2. บริเวณพาชี มี 3 เมือง
3. บริเวณธาตุพนม มี 4 เมือง
4. บริเวณสกลนคร มี 1 เมือง
5. บริเวณน้ำเหือง มี 3 เมือง

(ทั้ง 5 บริเวณนี้รวมแล้วตั้งแต่จังหวัดเลย หนองคาย นครพนม มุกดาหาร สกลนคร ขอนแก่น และจังหวัดอุตรธานี) ปี พ.ศ. 2450 รัชกาลที่ 5 ได้ทรงโปรดให้รวมหัวเมืองกมุทไศย (อำเภอหนองบัวลำภูปัจจุบัน) เมืองกุมภวาปี เมือง-

หนองหาร อำเภอบ้านหมากแข้ง เข้าด้วยกัน โดยมีพิธีตั้งเมืองอุตรธานีเมื่อวันที่

1 เมษายน ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2450) และจังหวัดอุตรธานีมีฐานะเป็นจังหวัดเพียงอย่างเดียวตั้ง แต่ พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา

ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด

1. สภาพทั่วไป

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ

ก. ภูมิประเทศ

1) ที่ตั้ง

จังหวัดอุดรธานีตั้งอยู่ที่เส้นรุ้งที่ 17 องศาเหนือ เส้นแวงที่ 102 องศาตะวันออก อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ระยะทางประมาณ 562 กิโลเมตร

2) อาณาเขตและพื้นที่

จังหวัดอุดรธานีมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่างๆ 6 จังหวัดดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดหนองคาย

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น และกาฬสินธุ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดเลย และจังหวัดหนองบัวลำภู

จังหวัดอุดรธานีมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 11,730.302 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7.362 ล้านไร่ ซึ่งนับว่าเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 4 ใน 19 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรองจากจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดอุดรธานีแบ่งพื้นที่ตามเขตการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 153 ตำบล 1,636 หมู่บ้าน

ตาราง 3.1 : พื้นที่และเขตการปกครองจังหวัดอุดรธานี ปี 2536

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	พื้นที่		ระยะทาง จาก อำเภอ	จำนวน			
	ตาราง กิโลเมตร	คิดเป็น ร้อยละ		ตำบล	หมู่บ้าน	สุขาภิบาล	เทศบาล
เมืองอุดรธานี	1,094,684	9.33	0.08	20	229	6	1
กุมภวาปี	817,413	6.97	43	16	188	3	-
หนองหาน	889,329	7.58	35	16	182	3	-
บ้านค้อ	991,216	8.45	55	12	140	1	-
เพ็ญ	908,089	7.74	43	11	138	1	-
บ้านดุง	923,768	7.88	84	13	128	1	-
ศรีธาตุ	512,529	4.37	72	7	80	1	-
น้ำโสม	742,129	6.33	104	7	666	2	-
หนองวัวซอ	702,955	5.99	39	7	67	2	-
กุศจับ	785,000	6.70	24	7	85	1	-
โนนสะอาด	424,913	3.62	53	6	58	1	-
วังสามหมอ	727,265	6.20	98	6	61	1	-
สร้างคอม	287,179	2.45	68	6	50	-	-
ทุ่งฝน	227,903	1.94	64	4	32	1	-
ไชยวาน	326,155	2.78	62	4	37	1	-
หนองแสง	659,400	5.62	46	4	35	1	-
นาขุง	524,000	4.47	116	4	33	-	-
พิบูลย์รักษ์	186,375	1.58	63	3	27	-	-
รวม	11,730,302	100.00	-	153	1,636	26	1

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดอุดรธานี

3) ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของจังหวัดอุดรธานีมีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าใหญ่กระพือปีกบิน ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 187 ฟุต พื้นที่เอียงลาดลงสู่แม่น้ำโขงทางจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วยทุ่งนา ป่าไม้ และภูเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายและดินลูกรัง

ข. ภูมิอากาศ

ภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเทือกเขาล้อมรอบด้านตะวันออกและด้านใต้ ได้แก่ เทือกเขาเพชรบูรณ์ และดงพญาเย็นอยู่ทางตะวันตก เทือกเขาสันกำแพงและพนมดงรัก อยู่ทางด้านใต้

ค. ทรัพยากรธรรมชาติ

1) ภูเขา

ภูเขาที่สำคัญของจังหวัดอุดรธานี ได้แก่ เทือกเขาภูพาน ซึ่งทอดเป็นแนวยาวผ่านพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัด ตั้งแต่อำเภอโนนสัง อำเภอบ้านฝาง อำเภอเมืองอุดรธานี ไปจนถึงเขตจังหวัดขอนแก่น

2) แหล่งน้ำ

จังหวัดอุดรธานี เป็นจังหวัดหนึ่งที่ขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ แหล่งน้ำธรรมชาติส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำขนาดเล็ก เป็นลำห้วยสายสั้น ๆ หนองบึงธรรมชาติ จำนวนประมาณ 400 แห่ง ซึ่งไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้ แต่เป็นประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม

3) ป่าไม้

จังหวัดอุดรธานีมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้นประมาณ 6,934,148.75 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 21 ป่า รวมพื้นที่ 2,858, 723.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.25 ของพื้นที่จังหวัด มีพื้นที่ที่คงมีสภาพป่าจริงประมาณ 957,937 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.81 ของพื้นที่ทั้งหมด

1.2 โครงสร้างของประชากร

ก. โครงสร้างของประชากร

1) จำนวนประชากร

ปี 2536 จังหวัดอุดรธานี มีประชากรทั้งสิ้น 1,547,916 คน ลดลงจากปี 2535 298,238 หรือลดลงร้อยละ 16.15 เป็นชาย จำนวน 771,696 คน เป็นหญิง 776,220 คน หรือร้อยละ 49.85 และร้อยละ 50.15 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองอุดรธานี มีประชากร

จำนวน 465,557 คน คิดเป็นร้อยละ 30.08 ของประชากรทั้งจังหวัด รองลงมาได้แก่ อำเภอกุมภวาปี อำเภอหนองหาน อำเภอบ้านดุง อำเภอบ้านฝาง ตามลำดับ อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด ได้แก่ กิ่งอำเภอพิบูลย์รักษ์ มีประชากร 20,411 คน หรือร้อยละ 1.32 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด การเพิ่มของประชากรสูงในเขตอำเภอเมือง อำเภอบ้านดุง และอำเภอกุมภวาปี ตามลำดับ สำหรับในเขตอำเภอศรีธาตุ อำเภอหนองวัวซอ สว่างคอม พ่วงฝั้น และกิ่งอำเภอพิบูลย์รักษ์ การเพิ่มของประชากรกลับลดลง ทั้งนี้เนื่องจากการเคลื่อนย้ายของประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ทั้งในกรุงเทพฯ ต่างจังหวัด และต่างประเทศ อาทิ ประเทศในตะวันออกกลาง และสิงคโปร์ เป็นต้น

ความหนาแน่นของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)
กาฬสินธุ์	925,254
ขอนแก่น	1,662,512
ชัยภูมิ	1,086,331
นครพนม	849,933
นครราชสีมา	2,467,366
บุรีรัมย์	1,417,329
มหาสารคาม	869,118
มุกดาหาร	299,280
ยโสธร	528,277
ร้อยเอ็ด	1,238,930
เลย	594,444
ศรีสะเกษ	1,355,487
สกลนคร	1,014,343
สุรินทร์	1,341,385
หนองคาย	836,693
อุดรธานี	1,846,154
อุบลราชธานี	1,945,179

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปี 2535

ประมาณการประชากรระดับจังหวัด จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ จังหวัดอุดรธานี

หมวดอายุ	2536		2537		2538		2539		2540		2541		2542		2543	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
รวม	738.62	730.30	752.17	740.10	761.23	751.75	771.81	762.02	782.36	771.08	793.70	783.87	805.76	801.98	817.09	804.27
0-4	77.71	74.69	77.71	74.69	77.71	74.69	77.71	74.69	77.71	74.69	78.47	75.45	79.22	76.20	79.98	76.20
5-9	79.22	76.96	79.22	76.2	78.47	76.21	78.47	75.45	77.71	74.69	77.71	74.69	77.71	74.69	76.96	74.69
10-14	85.26	82.99	83.75	80.73	81.48	79.22	80.73	77.71	79.22	76.21	78.47	75.45	78.47	75.45	78.47	74.69
15-19	90.54	86.77	89.78	86.77	88.27	85.26	86.77	83.75	85.26	82.24	82.99	79.97	81.48	78.47	79.98	76.96
20-24	85.26	81.48	86.77	82.99	87.52	83.75	88.27	84.5	88.27	85.26	87.52	84.5	86.77	84.5	85.26	82.99
25-29	70.92	67.15	74.69	70.92	78.47	74.69	80.73	76.21	82.24	78.47	83.75	79.98	84.50	81.48	86.01	82.24
30-34	52.82	51.31	55.07	52.81	58.09	55.08	61.87	58.85	66.39	62.62	70.17	67.15	74.69	70.92	77.71	73.94
35-39	44.51	45.27	46.02	46.78	46.78	47.53	48.29	49.04	49.79	49.79	52.06	51.3	54.32	52.82	57.34	55.09
40-44	38.48	37.72	39.23	39.23	40.74	40.74	41.49	41.49	43	43.01	43.76	44.51	45.27	46.02	46.78	47.53
45-49	31.68	31.68	33.19	32.44	33.95	33.95	35.46	35.46	36.21	36.21	37.72	37.72	38.48	38.48	39.23	39.99
50-54	24.14	25.65	25.65	26.41	27.16	27.16	27.91	28.67	29.43	29.43	30.93	30.93	31.68	31.68	33.19	33.19
55-59	19.61	21.88	20.37	22.63	21.12	23.69	21.12	23.39	21.88	24.14	23.39	24.89	24.14	24.14	25.65	26.41
60-64	15.09	17.35	15.84	18.1	16.59	18.86	16.59	19.62	17.35	20.37	18.11	21.12	18.86	21.12	18.86	21.88
65-69	10.56	12.82	11.31	12.82	11.31	13.58	12.07	14.33	12.82	15.09	12.82	15.84	13.58	16.59	14.33	16.59
70-74	6.79	8.29	7.54	8.29	7.54	9.05	7.54	9.81	8.29	9.81	8.29	10.56	9.05	10.56	9.05	11.32
75 ขึ้นไป	6.03	8.29	6.03	8.29	6.03	8.29	6.79	9.05	6.79	9.05	7.54	9.81	7.54	9.81	8.29	10.56

ที่มา : คณะทำงานประมาณประชากร กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ
คำนวณ โดย บริษัท บริการข้อมูลผู้จัดการ จำกัด

ตารางที่ 3.2 : จำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรจังหวัดอุดรธานี
ปี 2536

อำเภอ/ กิ่งอำเภอ	จำนวนประชากร (คน)			ประชากร เพิ่มจากปี 2535 ร้อยละ	จำนวน หลังคาเรือน	ประชากร เฉลี่ยต่อ พื้นที่ (คน/กม. ^๒)
	ชาย	หญิง	รวม			
เมืองอุดรธานี	240,345	225,212	465,557	+26.05	57,447	425.288
กุมภวาปี	80,907	92,855	164,762	+14.59	27,115	201.565
หนองหาน	65,573	76,856	142,429	+10.58	22,902	160.153
บ้านดือ	53,458	47,532	100,990	+0.07	18,626	101.884
เพ็ญ	48,403	48,272	96,675	-	17,469	106.459
บ้านดุง	57,618	67,548	125,202	+19.78	20,138	135.534
ศรีธาตุ	21,771	21,369	43,140	-0.42	7,626	84.170
น้ำโสม	25,787	24,886	50,673	+0.70	10,962	68.280
หนองวัวซอ	28,683	28,796	57,479	-0.20	10,890	81.767
กุศจับ	29,340	29,313	58,653	+1.09	11,552	74.717
โนนสะอาด	23,496	23,256	46,752	+2.71	8,554	110.027
สร้างคอม	12,282	12,059	24,311	-1.49	4,283	84.654
วังสามหมอ	22,214	22,700	44,914	+0.40	8,453	61.757
ทุ่งฝน	13,281	13,934	27,215	-4.63	4,861	119.414
ไชยวาน	15,915	17,686	33,637	+3.26	5,346	103.131
หนองแสง	11,549	11,164	22,713	+2.72	5,526	34.444
นาขุ่น	11,507	10,896	22,403	+6.08	4,610	42.753
พิบูลย์รักษ์	9,531	10,880	20,411	-4.18	3,795	109.515
รวม	771,696	776,220	1,547,916	-16.15	250,155	131.958

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดอุดรธานี

สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

2) จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง

ประชากรของจังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตชนบท ซึ่งในปี 2536 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,146,298 คน หรือร้อยละ 74.05 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีจำนวน 401,618 คน หรือร้อยละ 25.95 ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยกระจายตัวอยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุดรธานี และสุขาภิบาลอีก 26 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุดรธานี จำนวน 81,010 คน หรือร้อยละ 20.17 รองลงมาได้แก่

สุขาภิบาลหนองบัว สุขาภิบาลโพธิ์สว่าง และสุขาภิบาลคูมไต้

3) ความหนาแน่นของประชากร

จังหวัดอุดรธานี มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,547,916 คน พื้นที่ประมาณ 11,730,302 ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยเท่ากับ 131.958 คนต่อตารางกิโลเมตร บริเวณที่มีประชากรหนาแน่นที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองอุดรธานี ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยเท่ากับ 425.288 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ อำเภอกุมภวาปี อำเภอหนองหาน อำเภอบ้านดุง และอำเภอทุ่งฝน บริเวณที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอหนองแสง และกิ่งอำเภอนายูง ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยเท่ากับ 34.444 คนต่อตารางกิโลเมตร และ 42.753 คนต่อตารางกิโลเมตร

ตารางที่ 3.3 : จำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรในเขตเทศบาล

สุขาภิบาล ปี 2536

เทศบาล สุขาภิบาล	อำเภอ	พื้นที่ กท. ²	จำนวนประชากร (คน)			จำนวน หลังคา เรือน	ประชากร เฉลี่ยต่อ พื้นที่(คน/ กม. ²)
			ชาย	หญิง	รวม		
1.ท.เมืองอุดรธานี	เมือง	8.30	41,974	39,036	81,010	19,874	9,760.00
2.ส.หนองบัว	เมือง	22.50	30,053	34,164	64,217	8,413	2,854.00
3.ส.โพธิ์สว่าง	เมือง	11.00	16,912	16,308	33,220	4,021	1,650.00
4.ส.โนนสูง-น้ำคำ	เมือง	4.00	6,989	7,051	14,040	1,786	3,510.00
5.ส.นิคมสงคราม	เมือง	13.00	1,751	1,896	3,647	640	280.002,0
6.ส.พันดอน	กุมภวาปี	6.366	6,142	7,204	13,346	1,680	95.45
7.ส.คูมไต้	กุมภวาปี	2.335	11,643	13,367	25,010	4,513	10,710.92
8.ส.ห้วยเก็ง	กุมภวาปี	4.169	4,127	4,482	8,169	1,275	2,062.00
9.ส.บ้านเชียง	หนองหาน	7.370	4,198	4,053	8,251	1,405	1,119.53
10.ส.หนองหาน	หนองหาน	4.000	7,129	8,030	15,159	2,079	3,789.75
11.ส.บ้านดุง	บ้านดุง	12.240	8,821	8,264	17,085	2,925	1,395.83
12.ส.บ้านผือ	บ้านผือ	9.065	7,513	6,541	14,054	1,437	1,550.35
13.ส.เพ็ญ	เพ็ญ	5.000	4,022	4,142	8,142	1,197	1,628.00
14.ส.โนนสะอาด	โนนสะอาด	3.500	3,086	3,243	6,332	1,002	1,809.14
15.ส.ศรีธาตุ	ศรีธาตุ	3.000	2,775	2,662	5,437	931	1,812.00
16.ส.หนองวัวซอ	หนองวัวซอ	6.500	5,139	5,274	10,648	1,760	1,602.00

ตารางที่ (ต่อ)

เทศบาล สุขาภิบาล	อำเภอ	พื้นที่ กท. ²	จำนวนประชากร (คน)			จำนวน หลังคา เรือน	ประชากร เฉลี่ยต่อ พื้นที่(คน /กม. ²)
			ชาย	หญิง	รวม		
17.ส.หนองอ้อ-โนนหวาย	หนองบัวซอ	7.820	4,450	4,534	8,984	1,516	1,134.34
18.ส.กุดจับ	กุดจับ	12.500	7,557	8,397	15,954	2,074	-
19.ส.น้ำโสม	น้ำโสม	23.660	5,343	5,341	10,684	1,611	389.00
20.ส.นาจัว	น้ำโสม	13.600	11,500	11,015	22,515	1,575	1,900.00
21.ส.หนองกุงทับม้า	วังสามหมอ	3.200	3,587	3,501	7,088	1,269	2,215.00
22.ส.ไชวาน	ไชวาน	10.400	4,127	4,275	8,402	1,368	808.00
รวม		193.525	198,838	202,780	401,618	64,411	

ที่มา : สำนักงานผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุดรธานี

หมายเหตุ : ท. = เทศบาล ส. = สุขาภิบาล

2. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

2.1 การเกษตรกรรมและชลประทาน

ก. การกสิกรรม

1) พื้นที่ถือครองทางการเกษตร และจำนวนคร่าวเรือนเกษตรกร

จังหวัดอุดรธานี มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 11,730.302 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7.362 ล้านไร่

ปศุสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ของจังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคและใช้งานที่เลี้ยงเพื่อการค้าหรือเลี้ยงในเชิงพาณิชย์นั้นมีน้อย

การประมง

จังหวัดอุดรธานีมีแหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำขนาดเล็ก เป็นลำห้วยสั้น ๆ เช่น ลำน้ำป่าว ลำพะเนียง ห้วยหลวง ห้วยโมง

การชลประทาน

เนื่องจากสภาพพื้นที่ในเขตจังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ โดยทั่วไปสูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยทั่วไปประมาณ 187 เมตร ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงลงสู่แม่น้ำโขง ด้านทิศเหนือของจังหวัดประกอบด้วยทุ่งนา และมีป่าไม้และภูเขาเป็นแนวชายแดนติดต่อกับจังหวัดหนองคายและจังหวัดเลยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่น

2.3 การพาณิชย์และการบริการ

ก. การพาณิชย์

จำนวนผู้ประกอบการค้าที่จดทะเบียนไว้กับสำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุดรธานี ทั้งที่เป็นนิติบุคคล และบุคคลธรรมดา แยกตามประเภทธุรกิจได้ดังนี้

- 1) นิติบุคคล ในปี 2536 มีผู้ประกอบการค้าประเภทบริษัทจำกัด ตั้งใหม่ จำนวน 218 ราย ทุนจดทะเบียน 408,086 ล้านบาท
- 2) ร้านค้าเอกชน ในปี 2536 จังหวัดอุดรธานีมีร้านค้าเอกชนที่ขออนุญาตประกอบการค้าจดทะเบียนพาณิชย์ จำนวน 207 ราย

ข. การบริการ

จังหวัดอุดรธานี มีสถานบริการต่าง ๆ ทั้งสถานเริงรมย์ สถานที่พักผ่อน ที่พักอาศัย โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุดรธานี ซึ่งเป็นศูนย์กลางด้านบริการที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหมาะกับการแวะพักแรมเพื่อท่องเที่ยวต่อไปยังจุดอื่นๆ ของจังหวัด หรือเดินทางข้ามไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

2.4 การท่องเที่ยว

จังหวัดอุดรธานีมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้

- 1) บ้านเชียง ที่ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ตั้งอยู่บนเส้นทางสายอุดรธานี-สกลนคร ห่างจากตัวจังหวัดอุดรธานี ประมาณ 56 กิโลเมตร เป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่ อายุประมาณ 5,000-7,000 ปี
- 2) พระพุทธบาทบัวบก ตั้งอยู่บนเนินไหล่เขาภูพาน ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 58 กิโลเมตร เป็นวนอุทยานแห่งชาติ

- 3) น้ำตกขุนทอง ตั้งอยู่ที่บ้านสว่าง หมู่ที่ 2 ตำบลนาขยง กิ่งอำเภอนาขยง ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 130 กิโลเมตร เป็นน้ำตกขนาดใหญ่และสูงชัน
- 4) อ่างเก็บน้ำโครงการชลประทานห้วยหลวง ตั้งอยู่ที่อำเภอ กุดจับ จังหวัดอุดรธานี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 25 กิโลเมตร
- 5) หนงประจักษ์ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ตั้งอยู่กลางเมืองอุดรธานี พื้นที่ 315 ไร่ เนื้อที่เกาะ 68 ไร่ พื้นที่น้ำ 247 ไร่
- 6) กู่หรือเขาสถานจอม ตำบลบ้านจืด อำเภอหนองหาน
- 7) น้ำตกธารงาม ตั้งอยู่ที่อำเภอหนองแสง
- 8) น้ำพุบ่อสวย (น้ำพุเย็น) ตั้งอยู่ที่อำเภอหนองหาน
- 9) อ่างเก็บน้ำพาน ตั้งอยู่ที่อำเภอสร้างคอม
- 10) พระธาตุนางเพ็ญ อยู่ในบริเวณวัดเกาะแก้ว ตำบลเพ็ญ อำเภอเพ็ญ
- 11) บ้านนาข่า ตั้งอยู่ที่ ต.บ้านขาว อำเภอเมือง ห่างจากตัวจังหวัด 14 กม. บนถนนสายอุดร-หนองคาย

2.5 ด้านการเงิน

ธนาคารพาณิชย์ที่เปิดดำเนินการในจังหวัดอุดรธานี ในปี 2536 มี 13 ธนาคาร จำนวน 31 สาขา เป็นสาขาธนาคารพาณิชย์ในเขตอำเภอเมืองอุดรธานี จำนวน 20 สาขา อีก 11 สาขา กระจายอยู่ใน 8 อำเภอ ซึ่งเป็นแหล่งรับซื้อพืชเศรษฐกิจสำคัญ ๆ ของจังหวัด นอกจากนี้มีสาขาธนาคารออมสิน จำนวน 11 สาขา และสาขาธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร จำนวน 4 สาขา

3. ข้อมูลด้านสังคม

3.1 การศึกษา

จังหวัดอุดรธานีมีสถานศึกษาที่เปิดทำการสอนในปีการศึกษา

2536 แยกตามสังกัด ได้ดังนี้

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ	จำนวน 842 แห่ง
สังกัดกรมสามัญศึกษา	จำนวน 46 แห่ง

-สายสามัญ	จำนวน 30 แห่ง
-สายอาชีพ	จำนวน 7 แห่ง
สังกัดเทศบาลเมืองอุดรธานี	จำนวน 9 แห่ง
สังกัดกรมอาชีวศึกษา	จำนวน 5 แห่ง
สังกัดกรมพลศึกษา	จำนวน 1 แห่ง
สังกัดกรมการฝึกหัดครู	จำนวน 1 แห่ง
สังกัดกรมตำรวจ	จำนวน 3 แห่ง
สังกัดกรมประชาสัมพันธ์	จำนวน 1 แห่ง
สังกัดกระทรวงสาธารณสุข	จำนวน 1 แห่ง

3.2 การศาสนา

ประชากรในจังหวัดอุดรธานีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการประกอบพิธีทางศาสนา การทำบุญตามประเพณีต่าง ๆ เช่น บุญเดือนสาม วันสารท บุญมหาชาติ บุญบั้งไฟ บุญข้าวจี้ นอกจากนี้มีประชากรบางส่วนนับถือศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์ อิสลาม สถานประกอบศาสนกิจของศาสนาต่าง ๆ

3.3 การสาธารณสุข

จังหวัดอุดรธานี 16 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ มีโรงพยาบาลครบทุกอำเภอและทุกกิ่งอำเภอ ยกเว้นโรงพยาบาลพิบูลย์รักษ์ ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงดำเนินการก่อสร้างและสามารถเปิดบริการได้

4. ข้อมูลด้านโครงสร้างและระบบบริการขั้นพื้นฐาน

4.1 การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร

ก. การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดอุดรธานีมีเส้นทางการคมนาคมทั้งทางบกซึ่งมีทางรถยนต์และทางรถไฟ จากกรุงเทพมหานครถึงจังหวัดหนองคาย ทำให้สะดวกต่อการเดินทางของประชากรและการขนส่งสินค้าทั้งเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม และยังมีการคมนาคมทางอากาศ ซึ่งมีเครื่องบินโดยสารเป็นประจำ แยกแต่ละชนิดได้ ดังนี้

ทางบก เส้นทางการคมนาคมของจังหวัดอุดรธานี มีเส้นทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดหนองคาย ผ่านจังหวัดอุดรธานี และยังมีถนนทางที่เป็นเส้นทางหลวงแผ่นดิน ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเดินทางและขนส่งสินค้าได้ สะดวกรวดเร็วทั้งภายในจังหวัดและการติดต่อกับต่างจังหวัด เส้นทางการเดินทางโดยสายแต่ละประเภท

ทางอากาศ จังหวัดอุดรธานีมีสนามบินพาณิชย์อยู่ที่กองบิน 23 ของกองทัพ อากาศ ถนนอุดรธานี-ขอนแก่น ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมผู้โดยสารและการขนส่งสินค้าต่าง ๆ

ข. การสื่อสาร

การไปรษณีย์โทรเลข จังหวัดอุดรธานีมีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขครบทุกอำเภอ บางอำเภอมีมากกว่าหนึ่งแห่ง รวมทั้งหมุดจำนวน 95 แห่ง เป็นของราชการจำนวน 23 แห่ง ที่ทำการไปรษณีย์อนุญาตเอกชนจำนวน 72 แห่ง

4.2 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

การไฟฟ้า สถานีไฟฟ้าที่จ่ายไฟฟ้าให้พื้นที่ในเขตจังหวัดมี 3 แห่ง ประกอบด้วย

1. สถานีไฟฟ้าอุดรธานี 1 อยู่บริเวณ ถนนอุดรธานี-หนองสำโรง บ้านไถ่ เลื่อน ตำบลหม่ม อำเภอเมือง
2. สถานีไฟฟ้าอุดรธานี 2 อยู่บริเวณ ถนนอุดรธานี-สกลนคร อำเภอเมือง
3. สถานีไฟฟ้าแรงสูงหนองหาน มีอำเภอที่อยู่ในเขตรับผิดชอบ คือ อำเภอหนองหาน ไชยวาน ทุ่งฝน และบ้านดุง

การประปา สำนักงานประปาเขต 7 อุตรธานี มีการประปาให้สังกัดเขตรับผิดชอบอยู่ 4 แห่ง ได้แก่ การประปาอุตรธานี การประปากุมภวาปี การประปَاب้านฝื่อ และการประปาเพ็ญ

5. ข้อมูลด้านการปกครอง

การบริหารการปกครองของจังหวัดอุตรธานี แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

การบริหารราชการส่วนภูมิภาคจังหวัดอุตรธานี แบ่งออกเป็น 16 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 153 ตำบล 1,636 หมู่บ้าน 250, 155 หลังคาเรือน

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรธานี แบ่งออกเป็น 1 เทศบาล คือ เทศบาลเมืองอุตรธานี ตั้งอยู่อำเภอเมืองอุตรธานี มีประชากร จำนวน 81,010 คน 19,874 หลังคาเรือน และสุขาภิบาล 26 สุขาภิบาล ประชากรจำนวน 320,608 คน 44,537 หลังคาเรือน